

Oroszhegyi szekeresesség

A közelmúltban, a falvakra is kiterjeszkedő modern kereskedelmi hálózat előtt a szekeresek, a vásárosok tettek lehetővé, hogy az egymástól eltérő természeti adottságú, fejlettségű vidékek lakói termékeiket kicseréljék, áruikat eladhassák. Vizsgálódásom tárgya Oroszhegy, amely véleményem szerint jó példája annak, hogy mennyire meghatározta a szekeresesség azoknak az embereknek az életét, akik bekapcsolódtak az árucserének e formájába. A múlt század közepétől, a kommunizmus teremtette feltételek, a kollektivizálás, a földnélküliség miatt egy sor kiegészítő jövedelemforrásra volt szükség, tulajdonképpen ez a folyamat adta a lökést az amúgy is nagy múlttal rendelkező szekeresességnek. Az árucseré e formája fontos gazdasági, társadalmi és kulturális funkciót töltött be a falu életében.

Oroszhegy tipikus hegyaljai település, népessége jobbára hagyományos paraszti gazdálkodást folytatott, folytat. A község hegyes vidéken terül el, földje igen gyenge minőségű, a lakosság alapfoglalkozása az állattenyésztés, az erdőmunka és a gyümölcsstermesztés. A fa és a gyümölcs értékesítéséből származó pénz, illetve cseretermék fontos kiegészítő jövedelem, gyakran a megélhetés egyik alapja, ezért majd minden fogattal rendelkező gazda eljárt kisebb-nagyobb távolságra portékáját árulni.

Az áruba bocsátott termékek sorában leginkább a népi faipar ter-

mékei, mint a deszka, épületfa, szőlőkaró, valamint különböző gyümölcsfajták szerepeltek. A fával való kereskedelem, illetve a fából készített termékek értékesítése szinte minden család életében fontos szerepet játszott. Aki fogattal rendelkezett, az a megélhetés és a jobb létfeltételek érdekében be kellett kapcsolódjon a faértékesítés folyamatába. A szekereskedők a vásárolt, az arányjogra járó, esetleg a lopott fát szállították. A gyümölcskereskedelemben a legfontosabb termékek a szilva és az alma. Ezzel jártak a legmeszebbre és ezt árulták a legnagyobb tételben. Sokszor előfordult, hogy a szekeresek gyümölcsöt vagy fát vásároltak fel a fogattal nem rendelkezőktől is, de nagyobb hasznot hozott a saját termény árusítása.

Tevékenységük az évi munkaritushoz, a mezőgazdasághoz igazodott, szezonális volt, állandó fuvarozásból senki nem élt. A fafuvarozás nagyrészt télen és tavasszal zajlott, hiszen ekkor kezdtek építkezni az emberek, valamint kisebb mértékben a mezei munkák rövidebb szüneteiben. A gyümölcssel való kereskedelem a vegetáció fejlődésének megfelelően, rendszeres periodicitással folyt. Szilvával szeptember elején kezdtek járni a csíki és gyergyói falvakba, almával, ahogy *megkészült*, októberben, novemberben a Nyárádmentére, Brassóba, Marosvásárhelyre.

Az árut kóborral, ernyős szekerekkel vitték a különböző vásárokra, heti-

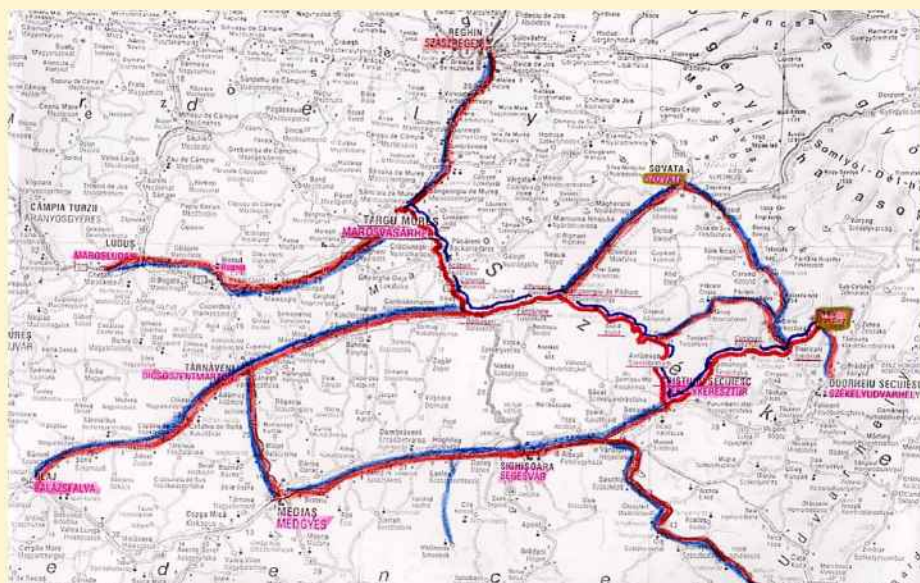
vásárokra, faluról falura. Az árun kívül még vittek élelmet, takarmányt, egy kevés pénzt, amellyel a váratlan károkat pótolhatták. Egy út általában hat-hét napot vett igénybe, ami alatt kisebb-nagyobb távolságokat tettek meg. Éjszakára egy-egy faluban szálltak meg, amiért pénzzel, illetve a szállított termékekkel fizettek. Szálláshe-lyeiket a vásárlás, árucseré révén szerezték, vagy a szintén szekeres édesapjuktól *örökölték*.

Az oroszhegyi ember számára a fuvarosság, szekeresesség fontos jövedelem-kiegészítő forrás volt, amelyhez szívesen nyúlt, ha rászorult. Különböző krízishelyzetekben gyors és biztos pénzszerzési lehetőségnek bizonyult. De a házi szükségletre, a baráti, rokoni, szomszédi viszonyokat erősítő kulturális tőkére (mint lakodalom, keresztelő), valamint az adóra szükséges pénzt is a szekeresesség biztosította. A csereterméket saját szükségletre tartották meg, vagy a vételár kétszereséért adták el, így nagyobb jövedelemhez jutottak.

A fogatos ember számára mindig volt munkalehetőség, kevésbé volt kiszolgáltatva a helybeli munkalehetőségeknek. A szekeresek lényegében vállalkozó státust biztosítottak maguknak, megteremtve ezzel a társadalmi előrejutás esélyét.¹ A kiegészítő jövedelem, a megélhetés egyik alapja volt, ezért a fogatolható állat megszerzése, a fuvarosság elérendő célnak számított.

A szekeresesség sokszor apáról fiúra szállt, a fiúkat 10-12 éves korukban már magukkal vitte az apjuk. Ez nem csupán a szekerezés és az árucseré gyakorlati ismereteinek a megalapozását jelentette, hanem a nyelvtudását is, hiszen gyakran vásárolt tőlük román, szász nemzetiségű ember. Az utakkal járó nehézségek összekovácsolták a különböző korú és nemzetiségű embereket, nagyon sok általuk elbeszélte történet szól arról, hogyan segítették ki a szekereseket más nemzetiségű emberek, mikor elfogyott az élelmük, szállást kértek, vagy valamilyen bajba kerültek. Máskor viszont éppen az idegenek megnyeréséről vagy rászédésének sikereiről, kudar-

A fa- és gyümölcsszállítás útvonalai (fa – kék; gyümölcs – piros)

Gergely Menyhárt oroszhegyi szekeres gazda indulás előtt (1989)

cairól, az úti kalandokról, a nehézségek kisebb-nagyobb hőstetteiről szólnak a történetek.

A nemek közti munkamegosztás szabályaira is ráismerünk. Szekeresésre rendszerint férfiak jártak, ha magukkal vitték feleségeiket, azt hátráltató tényezőként fogták fel. A nehézségek miatt a nők sem mentek szívesen. Kirívó esetekben elment szekeresre néhány nő is, de azt a faluban előítélettel fogadták, kétes erkölcsűnek tartották őket.

A fával és gyümölcscsel folytatott árucseré az egyes gazdaságok kereteinek kitérítését jelentette, ugyanakkor állandó kontaktust a szomszédos tájakkal. Ily módon hatást és visszahatást figyelhetünk meg a termelőfolyamat és ízlésvilág vonatkozásában.²

A fát általában a hetivásárokon, vagy a különböző falvak felé haladva, útközben árusították. Tehát nemcsak a közeli székelyudvarhelyi piacon tűntek fel a fával megrakott szekerek, hanem eljutottak Marosvásárhelyig, Radnótig, Dicsőszentmártonig, Medgyesig, Brassóig, Régenig is. Általában a hét első napján Küküllőváron, kedden Bonyhán, szerdán Dicsőben, csütörtökön Marosvásárhelyt, pénteken Radnóton, szombaton Mezőbándon volt a piac. Egy-egy út hat-hét napot is igénybe vehetett. Például, hogy szombatra Mezőbándra érjenek, kedden délután kellett indulniuk, egész éjszaka mentek, csak annyi pihenőre álltak meg, hogy a lovakat abrakolják. A messzebbre tartó szekeresek mindig többen, csoportosan indultak útnak, egymás kölcsönös segítsége, biztonsága érdekében.

A gyümölcscsel való kereskedelem a vegetáció rendjének megfelelően zajlott. Szilvával szeptember elején kezdtek járni a csíki és a gyergyói falvakba. Almával általában októberben vagy novemberben keltek útra Csíkszeredába, Gyergyóba. Visszafele, ha csak nem kényszerültek egyéb kitérőre, általában Alcsík, Felcsík, Marosfő, Vasláb, Újfalva volt az útvonal. Az utak alkalmat adtak egyfajta kitekintésre, világlátásra.³ Így a gazdasági funkcion túl a szekereseknek számos társadalmi és kulturális szerepet tulajdoníthatunk: kapcsolatot teremthetett

különböző tájak, népcsoportok között, a szekeresek hírközlő, tájékoztató tevékenységet fejtettek ki, elősegítették a kultúrjavak terjedését.

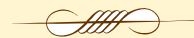
A szekeresesség hanyatlása a kommunizmus végével, a földek visszadásával, a közbirtokosság megalakulásával, valamint a gépjárművek egyre nagyobb számban való elterjedésével kezdődött. A fát már kényelmesen eladhatták a helyi feldolgozó üzemekben, nem kellett több kilométeres távolságra szállítani. Ma már a gyümölcsszállítás is autóval történik, nem vesz igénybe több napot, hetet. A régi fuvarosok már autóval mennek árulni, az áru jövedelmezősége azonban a gazdáknak – az üzletek elterjedésének is tulajdoníthatóan – már nem jelent akkora hasznot, mint korábban. Előfordult olyan eset is, hogy valaki csak azért vállalkozott az utazásra, hogy egykori barátait meglátogassa.

A szekeresesség kismértékben még jelen van a falu életében: szilvát, almát most is szállítanak szekérral, de csak a Gyergyói-medencébe, mert hitvány az út, kevés kocsi jár. A csíki falvakba nem járnak a nagy autóforgalom miatt. Deszkát, faanyagot visznek manapság is szekérral, de nem olyan nagy távolságokra, csupán a Nyikó mentére.

Végezetül elmondhatjuk, hogy Oroszhegyen, a földrajzi környezet és a kommunizmus adta lehetőségek, a központi elosztás és elvonás követ-

keztében, a családoknak birtokolni kellett néhány olyan technikát, amelylyel a hiánycikkeket pótolhatták. Véleményem szerint ilyen informális technikának³ minősül a szekeresesség is, hiszen az informális úton szerzett terméket (lopott fát), illetve a megtermelt felesleget egy informális rendszerben értékesítették, amely által pótolták a hiányosságokat, de nem csak, hiszen a fa és a gyümölcs révén egyes családok nagyobb jövedelemre tehettek szert, mint az összes többi tevékenységükkel. A változások után ezek a készségek nem váltak feleslegessé, hiszen e tudás birtokosai manapság is jól boldogulnak a különböző krízishelyzetek megoldásakor.

Vass Melánia

¹ Viga Gyula: Az észak-magyarországi fuvarosok. Egy sajátos vállalkozói forma a hagyományos árucserében. *Herman Ottó Múzeum Évkönyve, 1988*, Miskolc. 400.

² Viga Gyula: Tevékenységi formák és a javak cseréje a Bükk-vidék népi kultúrájában. *Herman Ottó Múzeum Évkönyve, 1986*, Miskolc. 104-105.

³ Szabó Árpád Töhötöm: Informális technikák a hagyományos gazdálkodásban. In: Uő (szerk.): *Lenyomatok 2. Fiatal kutatók a népi kultúráról*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2003. 105-124.